

VÄRDEBESKRIVNING

Område av riksintresse för naturvård i Dalarnas län

Datum: 2003-12-19

Områdesnummer: NRO 20 097

Områdesnamn: Grängshammarsån-Frostbrunnsdalen

Kommun: Borlänge (2081)

Kartblad: 12FNO, 13FSO

Area: 1 408 ha totalt, varav ca 1 350 ha utgörs av land och ca 60 ha av vatten.

Naturgeografisk region: 28b Sydligt boreala kuperade områden.

Agrara kulturlandskapsregioner: Södra Norrlands och norra Svealands kust- och odlingsbygder.

Landskapsformer: Vågig bergkullterräng.

Riksvärde:

Ravin	
Odlingslandskap	Naturbetesmark
Flora	
Fauna	

Värdeomdöme: Grängshammarsåns rika växt- och djurliv är av stor betydelse. Betesmarkerna längs ån uppvisar ett hävdformat landskap med lång kontinuitet. En stor del av betena utgörs av fuktiga strandängar vars hävd upphört på många andra platser. Bland de floristiska värdena kan nämnas hasselförekomst samt arter som gökblomster, stagg och ältranunkel. De faunistiska värdena ligger bl.a. i bäverförekomst och fågelrikedom. Arter som härmsångare, gulsångare och rosenfink är vanliga.

Frostbrunnsdalen har stora geologiska/hydrologiska värden genom de ravinbildningar och grundvattenkällor som finns inom området. Vidare är dalen av stort botaniskt, men även zoologiskt, intresse. Därtill kommer dess betydelse för det rörliga friluftslivet. Floran är väldokumenterad.

Huvudkriterier: A, C, D

Stödkriterier: Storlek, mångformighet, kontinuitet, representativitet, raritet, nyckelområde, funktion.

Förutsättningar för bevarande: Den gynnsamma miljön för flora/fauna måste

bibehållas, att källområden bevaras, viss kanalisering av allmänhet till mindre känsliga områden.

Värdena kan reduceras av igenväxning och förbuskning, utarmning av erosionshindrande växttäckning, dikning och andra åtgärder som gynnar flytjordbenägenheter, slitage på känsligt markskikt (främst fuktmarker), schaktning.

Fortsatt bete med högt betestryck utefter Grängshammarsån. I vissa partier är röjningsåtgärder nödvändiga. Områdets värden kan påverkas negativt av minskad eller upphörd jordbruks/betesdrift, skogsplantering på jordbruksmark, energiskogsodling, igenväxning, spridning av gifter eller gödselmedel, bebyggelse, nydikningar, täkt, luftledning, vägdragningar.

Säkerställande: Frostbrunnsdalen i nordligaste delen av området är avsatt som naturreservat enligt 7 §, NVL (numera MB 7 kap 4 §).

Områdets huvuddrag: Grängshammarsån meandrar här genom jordbruksbygd. Grängshammarsån avvattnar stora skogsområden i kommunens södra delar och flyter här fram i den svacka som bildas av bergsmassivet i väster och den åshöjd som finns österut. Ån flyter ställvis lugnt, i ett meandrande system, men på några ställen finns höjdskillnader vilka man utnyttjar för energiproduktion. Ån är uppdämd vid Hansgårdarna och Forsbacka. Omgivningarna utgörs av åkermark. Närmast ån finns en bård av strandskog som domineras av gråal, björk, vide och hägg. Mellan Knutshyttedalen och Strandbro har ån utbildat tydliga och vackra meandringsfenomen. Det är en process som är levande och pågår ständigt. På sina ställen är ån nedskuren i sedimentavlagringarna och då är sidorna branta och ofta bevuxna med lövskog.

Stränderna och de ånära områdena utnyttjades förr för bete. Nu förekommer det visserligen men inte alls i lika stor utsträckning. Längs ån har några fina betesmarker uppmärksamats, bl.a. vid Långsjön, Nybro, Nisstäkt, Hansgårdarna, Sörbo och norr om Knutshyttan. I anslutning till ån finns ett flertal betesmarker där såväl åker som strandängar betas av kreatur. Inom detta område ryms många olika vegetationstyper. Längst i söder finns ett större betat skogsområde av blandskogskaraktär. I övrigt är brantare partier längs ån dominerade av lövskog med främst gråal-hägg och på torrare avsnitt björk-asp. Meanderbågarna har en väl utvecklad fuktängsvegetation av olika typer. I fuktängssamhällena förekommer såväl högstarr som lågstarrsamhällena med bl.a. gökblomster, hästskräppa, kärrviol, ormrot, stagg och fältranunkel. Återstående betesmarker har ett mycket varierat betestryck som gör vissa betesfällor relativt välhävda medan andra är under igenväxning.

Vid Nybro finns en fuktig sänka, ”slättersva”, mellan två åkrar som fortfarande hävdas genom lieslätter. Slätterängen är helt öppen utan träd eller buskar och är i mycket bra skick, även om en svag gödslingseffekt från omkringliggande åkrar kan anas i kantzonen mot åkermarken. I friskängspartierna växer bl.a. ormrot och vårbrodd, medan lågstarrängarna domineras av hundstarr, trådtåg och kärrviol. I ängens övre del övergår vegetationen i ett högstarrparti där det bl.a. växer skogssäv och vattenklöver.

Ån har stor betydelse för friluftslivet och landskapsbilden och har höga ornitologiska värden. Arter som härmsångare, gulsångare och rosenfink är vanliga. I området förekommer även bäver.

Frostbrunnsdalen är den största ravinbildningen, nedskuren till ca 20 m, i de omgivande jämförelsevis plana sedimentavlagringarna som utgör Tunaslätten. Dalen är ca 1100 m lång med branta dalsidor. Lutningen överskrider mestadels 1:4. Frostbrunnsdalen avvattnas genom en bäck ut i Tunaån, som i sin tur har sitt utlopp i Dalälven.

Dalen består i sin början av två mindre V-formade dalar, troligen orsakade av i huvudsak fluvial erosion, d v s av rinnande vatten. Huvuddalen är däremot mycket bred med flack botten. Jordflytning anges här som viktigaste faktor för ravinbildningen. Erosionen har starkt underlättats av högt grundvatten i kombination med finjord med hög kapillär stigförmåga. Det höga grundvattnet från Badelundaåsen som löper fram under dalen uppträder ofta mer eller mindre artesiskt, vilket har gett upphov till de många källor som springer fram i dalbotten. Jordflytningen tycks numera så gott som helt ha avstannat.

Vegetationen består till övervägande del av lövskog av arterna gråal, björk, asp och hägg. Därmed följer ett speciellt fältskikt av vårbloommande arter. Floristiskt är dalen väldokumenterad och artrik. Artrikedomen beror på de speciella jordarts-, fuktighets- och belysningsförhållanden som råder i ravinen. Området är även ur zoologisk synpunkt intressant, med bl.a. en rad ovanligare fjärlisararter. Även fågellivet gynnas av vegetationsförhållandena samt tillgången till vatten.

Dalen, med sina iordningställda vandringsstigar, är väl besökt av allmänheten.

Anmärkningar: Ingår i länsstyrelsens program för bevarande av natur- och kulturmiljövärden i odlingslandskapet (obj nr 81-8 och 81-11), i länets ängs- och hagmarksinventering (obj nr 81-11, 81-12, 81-13, 81-14, 81-15) och i nationell bevarandeplan för odlingslandskapet (obj nr W81-01). Området ingår också i objekt nr 19 och 20 i länets naturvårdsprogram.

Referenser:

- Hellström A, 1974: *Frostbrunnsdalen, inventering och planering*. N 1974:2, Länsstyrelsen i Kopparbergs län.
- Länsstyrelsen i Kopparbergs län, 1976: *Översiktlig naturinventering i Borlänge kommun*. N 1976:10.
- Länsstyrelsen Dalarna, 1994: *Värdefulla odlingslandskap i Dalarna*. 1994:1.
- Bratt, L, 1993: *Dalarnas ängar och betesmarker*. 1993:1, Länsstyrelsen i Dalarnas län.
- Ekeland K, Vik P, 1997: *Sveriges finaste odlingslandskap - nationell bevarandeplan för odlingslandskapet*. Rapport 4815. Naturvårdsverket. Stockholm.
- Rynéus, T, 1988: *Naturvårdsprogram för Kopparbergs län*. Länsstyrelsen 1988:1.